

ДОКУМЕНТНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК: 024(477):004

Денис СОЛОВ'ЯНЕНКО,
молодший науковий співробітник НБУВ

Структурний аналіз українського бібліотечного веб-сегмента мережі інтернет

Визначено стан впровадження інтернет-технологій у практику роботи вітчизняних бібліотек, проведено паспортизацію всіх веб-сайтів українських бібліотек, які доступні сьогодні користувачам, аналітично оброблено отриманий масив даних, виявлено переваги та недоліки деяких бібліотечних веб-проектів та типові недоліки українських проєктів у цілому, виділено форми ОБС, які є сьогодні достатньо поширеними при створенні інтернет-проектів, розглянуто потенційно цікаві для бібліотек, але поки недостатньо поширені форми ОБС, зроблено висновки щодо якості бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів через інтернет.

Ключові слова: бібліотеки України, бібліотечне обслуговування, веб-програмування, веб-дизайн, інтернет, онлайн-вий бібліотечний сервіс.

Останнє десятиліття було відмічене появою та стрімким розповсюдженням інтернет-технологій. Процес цей набув таких обертів, що сучасне суспільство вже не уявляється без всесвітньої мережі. Західні бібліотеки були чи не першими, хто вловивши цей «свіжий вітер змін», почав переосмислювати парадигму своєї діяльності. Такі «інформаційні монстри», як Бібліотека Конгресу США чи Британська бібліотека вже давно не новачки в інтернеті. Поступово інтернетизація охопила й менші бібліотеки, і сьогодні мало хто візьметься сперечатись, що саме бібліотечний сегмент інтернету є одним із найбільш інформаційно насичених у мережі. Бібліотеки формують змістовну основу інтернету.

Вітчизняні бібліотеки дещо відстали від західних у своєму інтернет-розвитку. Причинами є економічні, технологічні, психологічні та інші проблеми. Тим не менше, останніми роками наявний прогрес в інтернетизації бібліотек України. Аналіз чинників, які впливають на темпи впровадження інтернет-технологій – тема для окремого дослідження. Тут потрібно лише сказати про те, що так чи інакше, але інтернетизація стає все помітнішою у бібліотечній справі. Сьогодні вже можна починати поступово вживати термін «український бібліотечний сегмент інтернету», не боячись бути голослівним. Збільшується кількість сайтів, розширюються існуючі проєкти. Отже, сукупність сайтів бібліотек України набуває системних рис, а тому потребує відповідного ґрунтового аналізу в рамках системного підходу, визначення основної па-

радигми розвитку українського бібліотечного сегмента інтернету, виявлення можливих недоробок в існуючих сьогодні проєктах та відзначення цікавих та оригінальних інтернет-рішень.

Поки публікацій, у яких би проводився системний аналіз веб-сайтів українських бібліотек, не було. Є окремі публікації оглядового характеру, у яких кількісно окреслено стан інтернетизації у бібліотечній справі України. Є праці, у яких ґрунтовно аналізується один окремий інтернет-проект. А от системного (кількісного та якісного) аналізу існуючих бібліотечних інтернет-проектів, наскільки відомо автору цієї статті, не проводилося.

Дана робота є спробою системного аналізу українського бібліотечного сегмента інтернету на основі паспортизації всіх інтернет-проектів українських бібліотек, які доступні сьогодні пересічним користувачам та аналітичної обробки отриманої інформації. Звісно, оскільки українські бібліотеки зосереджують свою увагу лише на можливості електронної пошти та «всесвітнього павутиння», дане дослідження буде обмежене лише аналізом веб-проектів. Аналізуватись будуть лише веб-сайти українських бібліотек.

Отже, у ході аналізу було знайдено інформацію про веб-сайти 115 українських бібліотечних організацій, проєкти 10 організацій виявилися такими, що з тих чи інших обставин не працюють належним чином і не доступні для аналізу, отже проаналізувати вдалося проєкти 105 організацій¹.

¹ Перелік проаналізованих веб-сайтів див. у додатку до статті.

Базовий аналіз

Переважна частина сайтів українських бібліотек існують уже не перший рік. Достатньо сказати, що більше 15% сайтів² мають більш ніж п'ятирічну історію, в тому числі 4% існують вже більше 7 років. Перші бібліотечні сайти в Україні почали з'являтися ще у 1996 р., популярності цей процес набув у 2000–2002 рр. Сьогодні процеси інтернетизації мають тенденцію до постійного зростання і не має підстав припускати, що в найближчі роки активізація цих процесів знизиться. Отже, для нас важливим є той факт, що в українських бібліотек уже є достатній досвід представлення своїх установ в інтернеті, тобто можемо пред'являти до існуючих проектів досить високі вимоги.

У процесі аналізу сайтів українських бібліотек за обсягом виявилось, що 76% існуючих проектів нараховують менше 100 змістовних сторінок, у тому числі 48% не забезпечують своїм відвідувачам навіть 50 сторінок змісту. При підведенні цієї статистики не враховувалися повнотекстові матеріали, подані у вигляді документів у doc та pdf форматах, а також архіви, доступні для скачування. Проте повнотекстові матеріали, оформлені у форматі html, було вирішено враховувати, оскільки іноді досить важко відрізнити їх від бібліотечного змісту. Методичні рекомендації, наприклад, можна віднести до повнотекстових матеріалів, як і документи іншої спорідненої тематики. Межу провести дуже важко, тому було вирішено вважати всі повнотекстові матеріали, оформлені у вигляді веб-сторінок, повноцінними змістовними сторінками сайта. Отже, якщо виключити з приведеної статистики повнотекстові документи, то і без того незначний відсоток об'ємних сайтів стане ще меншим.

Проводився аналіз бібліотечних сайтів за мовною ознакою. Як і очікувалося, лівова частка українських сайтів (більше 75%) функціонує державною мовою, але, слід зазначити, що далеко не всі з них повністю україномовні. Іноді доводиться бачити україномовні сайти, окремі сторінки яких написані російською мовою або російськомовні сайти з окремими сторінками українською мовою. Вибір мови реалізований на багатьох українських сайтах (29%), проте реалізований теж не завжди добре. Тут, перш за все, даються взнаки ті ж проблеми – посилання «не в мову». Тобто користувач може обрати зручну для себе мову інтерфейсу, але не завжди посилання виводять користувача на сто-

рінки, написані мовою, яку він обрав. Цілі серії російськомовних посилань на україномовні сторінки та україномовних посилань на російськомовні сторінки є на сайтах Державної бібліотеки України для юнацтва, Дніпропетровської ОУНБ, Луганської обласної бібліотеки для юнацтва та багатьох інших. Помилка зрозуміла: створюючи варіант сторінки однією мовою, розробники використовують варіант цієї ж сторінки іншою мовою як «козу», текст вони змінюють, а от адреси посилань у тегах забувають, у результаті маємо справжню «мовну кашу» на сайтах. Щоб стало зрозуміло, наскільки поширеними є сьогодні подібні помилки, достатньо сказати, що мовні проблеми були виявлені майже на кожному п'ятому з проаналізованих проектів.

В основному, якщо вибір мови пропонується, то пропонується він між двома або трьома мовами: українська, російська та англійська (крім того, на двох сайтах представлена німецька і на одному французька, іспанська, чеська та польська мови). Основною мовою більшості сайтів є українська. Проте наявність на сайті функції вибору мови інтерфейсу у переважній більшості випадків означає доступність кількома мовами не всього сайту, а лише деяких його сторінок. Особливо скупі англійськомовні варіанти сайтів. Лише деякі окремі сайти мають змістовні аналоги англійською. Взагалі, аналізуючи український бібліотечний сегмент інтернету за мовною ознакою, варто відзначити лише сайти Національної бібліотеки України для дітей та Публічної бібліотеки ім. Л. Українки. З деякими зауваженнями до цього списку можна додати ще сайт Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького. На всіх трьох проектах пропонується вибір між українською, російською та англійською мовами інтерфейсу, причому зміст сайтів мало залежить від вибору мови. Було б не справедливо не назвати тут ще двох проектів: сайтів наукових бібліотек Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного університету «Києво-Могилянська академія» – ці проекти двомовні, вони не мають російськомовних версій, проте якість англійських версій дозволяє віднести їх до списку взірцевих за мовною ознакою.

Аналіз БнД та БД,**доступних в онлайн-режимі**

Найкориснішим для пересічних користувачів сервісом на бібліотечному веб-сайті є електронний каталог бібліотеки. Від бібліотечного сайта очікується насамперед можливість пошуку потрібної літератури з фонду бібліотеки. Більшість бібліо-

² Тут і далі відсотки округлюються до цілочислових значень.

тек це розуміють, переважна кількість сайтів містить у своєму складі форми для пошуку в електронних каталогах або в даний час розробляють їх. 52% проаналізованих веб-сайтів вже мають електронні каталоги, у тому числі 15% сайтів пропонують декілька (від двох до п'яти) каталогів та додаткові картотеки. На 34% сайтів крім можливостей простого пошуку в електронному каталозі є й можливість розширеного пошуку. Безумовним лідером по кількості та якості електронних каталогів і картотек є проект Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Не можна не згадати і сайт Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Ці сайти містять найбільші та найпотужніші пошукові засоби, пропонують найбільші можливості пошуку у найбільших БД. Проте аналіз електронних каталогів на предмет повноти та потужності пошукових механізмів, як і аналіз самих БД цих каталогів – це дуже широка тема, варта окремого огляду, тому тут хотілося б зупинитись дещо на іншому. У ході аналізу було виявлено, що форми для доступу до електронних каталогів мають 52% сайтів, а от роз'яснення щодо правил пошуку тільки 30%.

Для одних сайтів відсутність електронного каталогу є критичною, для інших – не дуже. Так, на сайті наукової бібліотеки наявність електронного каталогу набагато важливіша, ніж, скажімо, на сайті дитячої бібліотеки. Дитину набагато легше привабити яскравим дизайном, цікавими книжками з кольоровими ілюстраціями та великою кількістю сервісів, які доступні «тут і зараз», ніж широкими можливостями пошуку і великою кількістю каталогів. Тому варто дещо деталізувати статистику щодо наявності каталогів. Серед проектів наукових бібліотек показник наявності електронного каталогу становить 63%. А якщо порівнювати мережі, то лише 30% проектів, створених бібліотеками для дітей та юнацтва, мають форми для пошуку в електронному каталозі, у той час, як серед проектів бібліотек вищих навчальних закладів цей показник сягає 69% (а серед проектів наукових бібліотек ВНЗ навіть 78%).

У процесі аналізу було виявлено, що більшість бібліотечних сайтів небагаті на повнотекстові БД. Повні тексти на бібліотечних сайтах є, але їх дуже мало, до того ж вони дуже розпорошені. Якщо виключити документи, які презентують діяльність бібліотеки, котрій належить сайт, то більшість із проаналізованих проектів не містить повнотекстових видань зовсім (таких 55%). На інших сайтах є певна кількість повнотекстових видань, подана у

виді списків із посиланнями (45%). Пропонуються переважно законодавчі акти, періодика, методичні матеріали для бібліотек, художня та, іноді, наукова література. Крім того, подаються матеріали краєзнавчого характеру, але на цьому ще зупинимось нижче. Звісно, із тих 55% проектів, які були названі як ті, що не мають повнотекстових видань, є такі, котрі подають посилання на зовнішні ресурси. Але якщо, наприклад, сайт вишівської бібліотеки пропонує колекцію посилань на сайт свого ж ВНЗ, з якого доступні праці викладачів, то це можна вважати вебліографічним списком, але ніяк не власною повнотекстовою колекцією.

Виділяється на цьому фоні сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, на якому містяться потужні повнотекстові БД загальним обсягом 27,5 тис. записів. Як відомо, серед бібліотечних інституцій саме НБУВ приділяє найбільшу увагу питанням створення електронних бібліотек³, тому наявність на її сайті значних повнотекстових колекцій є цілком логічною. Іншим проектом, який варто тут відзначити, є сайт Українського інституту науково-технічної та економічної інформації, який теж багатий своїми БД.

Аналіз наявності різних форм ОБС

Щодо форм ОБС, сайти бібліотек України дуже різноманітні: деякі доволі скупі й обмежуються лише найпростішими сервісами, але одночасно є і деякі цікаві проекти.

Найпопулярнішими сервісами на українських бібліотечних сайтах є різновиди бібліографічних та вебліографічних оглядів. Абсолютна більшість проаналізованих проектів (83%) включає сторінки з тематичними списками літератури з того чи іншого питання. Варто відзначити тематичні списки, які пропонуються на сайті Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тут користувачі можуть не лише переглядати вже створені списки, а й створювати та адмініструвати власні. Викладачі можуть створити списки предметів, які вони викладають, студенти або будь-які інші зареєстро-

³ Див. наприклад: Проект створення Національної електронної бібліотеки України // Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Засіб доступу: URL: <http://www.nbuv.gov.ua>. – Загол. з екрана; Положення про Веб-сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Там само; Про створення на базі Веб-сайта Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Інтернет-портала з соціогуманітарних наук: Рішення Бюро Відділення історії, філософії та права НАН України від 20 лютого 2003 р. (протокол № 1) // Там само.

вані на сайті користувачі теж можуть створювати списки з тематики, у якій вони поінформовані. Користувачі сервісу можуть бачити не лише списки, а й те, наскільки кваліфікована людина їх створювала. Як результат – у вигрші й бібліотекарі, і ті, хто допомагає їм створювати бібліографічний продукт, і кінцеві користувачі інформації. Це – прекрасний, хоча поки унікальний для українського бібліотечного сегмента інтернету, приклад вдало розробленого зворотного зв'язку з користувачами.

Незважаючи на популярність на українських сайтах оглядів, у меншій кількості представлений інший вид навігаційних сервісів – бібліографічні та вебліографічні рейтинги. Рейтинги могли б зайняти провідне місце у бібліографічному обслуговуванні користувачів інтернету. Для користувачів давно стало звичним шукати потрібний ресурс не лише за допомогою пошукових серверів, а й за допомогою рейтингів найпопулярніших ресурсів із певної тематики. Проте на сайтах українських бібліотек поки ці можливості використовуються мало. Рейтингові системи широко використовуються лише на одному з проаналізованих проектів – на сайті Білоцерківської ЦБС.

Наочною формою ОБС є віртуальні книжкові виставки. Для кінцевих користувачів сервіс стає набагато цікавішим, якщо розробниками додано до бібліографічного списку фотографії обкладинок та анотації до представлених книжок. Віртуальні книжкові виставки мають у своєму складі 22% проаналізованих сайтів. Звісно, книжкові виставки – не єдиний варіант віртуальних виставок, який можна представити на бібліотечному сайті. Виставки образотворчих робіт, витворів декоративно-прикладного мистецтва, віртуальні фотогалереї – все це цілком доречно на сайті бібліотеки. Загалом різні варіанти виставок були виявлені на 39% проаналізованих сайтів. Можна по-різному оцінювати цей відсоток, але закономірне зауваження виникає навіть не до популярності на сайтах цього виду сервісу, а до його однобокості, відсутності зворотного зв'язку. В інтернеті бувають різні форми зворотного зв'язку (надання можливостей коментування експонатів та/або голосування за той чи інший експонат), але поки жодна з проаналізованих віртуальних виставок не має ніякого зворотного зв'язку.

Менш активно, ніж виставки, бібліотеки використовують ще одну форму навігаційних сервісів – віртуальні тури. Умовно віртуальні тури, котрі наявні на українських бібліотечних сайтах, можна розділити на тури по бібліотеці та оглядові тури по місцевості (області або місту), яку представляє

бібліотека. Перший різновид турів був виявлений на 6% сайтів, другий – на 2%.

Поряд із навігаційними сервісами в арсеналі бібліотечних сайтів провідне місце займають пошукові сервіси. Найпоширенішою формою пошукового сервісу є пошуковий сервер. Вище вже зазначалося, що більшість українських бібліотечних сайтів мають електронні каталоги, оформлені як пошукові сервери. Але поняття «пошуковий сервер» значно ширше, ніж поняття «електронний каталог». Якщо сайт великий, то навіть для пошуку потрібної інформації у структурі сайта необхідний пошуковий сервер. Крім того, користувачам потрібний і пошук в інтернеті, який бібліотека також може пропонувати зі сторінки власного сайта. З наявністю цих двох видів пошуку стан гірший, ніж із наявністю електронних каталогів. Про пошук по сайту ще буде сказано нижче, а поки зупинимось на можливостях пошуку в інтернеті. Лише 8% проаналізованих сайтів пропонують пошук інформації в інтернеті безпосередньо зі своїх сторінок, ще на 23% сайтів подаються посилання на спеціалізовані ресурси (зазвичай у розділі «корисні посилання»), інші сайти (69%) не подають навіть посилань на найвідоміші пошукові сервери. Що ж стосується серверів метапошуку, то їх на сайтах бібліотек України немає зовсім (навіть у вигляді посилань на зовнішні ресурси). Найближчими аналогами є форми, запропоновані на сайтах Наукової бібліотеки Донецького національного університету та Публічної бібліотеки ім. Л. Українки, але їхні пошукові інструменти все ж не можна назвати повноцінними серверами метапошуку. Метапошук – це сервіс, який розсилає запит користувача одразу багатьом пошуковим системам і після виконання ними пошуку надає користувачеві відповідь від цих серверів у повній, спрощеній або «усередненій» формі. На сайтах означених бібліотек пропонуються форми, у яких користувач може обрати будь-який один сервер зі списку запропонованих і за його допомогою провести пошук. Користувач може надсилати свій запит на всі запропоновані сервери, але зможе він це зробити лише *послідовно*, а не *паралельно*, тому форми, запропоновані на цих сайтах, є чудовими сервісами звичайного пошуку, але серверами метапошуку не є.

Пошукові сервери не є єдиною формою пошукових сервісів, які представлені на сайтах українських бібліотек. Поширенішим є використання каталогів як особливої форми пошукових сервісів. Тут маються на увазі великі за обсягом списки літератури, наявної у бібліотеці у традиційному та/або

електронному вигляді з посиланнями на місце збереження документа (за допомогою гіперпосилання на повний текст або зазначення каталожних шифрів документа). Тобто каталоги – це БД без СУБД, масив записів без інструмента для пошуку у ньому. В тому чи іншому вигляді каталоги наявні на 43% із проаналізованих проєктів. Звичайно цю форму сервісу використовують замість пошукового сервера, відсутнього в арсеналі сайту, а ось каталоги повнотекстових видань складають майже всі бібліотеки, які взагалі пропонують на своїх сайтах повнотекстові колекції. Складений в алфавітному або систематичному порядку список гіперпосилань на документи, якщо він є більш-менш об'ємним, по суті й являє собою каталог. Іноді каталоги використовують не замість пошукових серверів, а додатково до них. Так, наприклад, на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського крім повнотекстової БД з СУБД для пошуку існують також і тематичні каталоги для вибраних колекцій електронних документів, а на сайті Бібліотеки Верховної Ради України крім електронного каталогу Бібліотеки у вигляді пошукового серверу, для вибраних видів документів є й електронні варіанти друкованого каталогу.

Отже сайти українських книгозбірень можна назвати багатими на пошукові й навігаційні сервіси. Це цілком зрозуміло, адже сьогодні користувачі, заходячи до бібліотечних сайтів, перш за все, сподіваються отримати можливість пошуку потрібних їм документів. Але пошукова функція – не єдина функція бібліотек взагалі і бібліотечних сайтів зокрема. Щодо інших груп сервісів, то ситуація гірша.

Група сервісів по роботі з текстом взагалі майже відсутня на українських бібліотечних сайтах. На сайті Центральної публічної бібліотеки м. Комсомольська на одній зі сторінок наявна форма «Яндекс.Lingvo», в яку можна вписати слово і миттєво отримати його переклад. Це єдиний випадок використання подібного роду сервісів. Жоден інший з проаналізованих сайтів не пропонує ніяких текстових процесорів (перекладачів, конверторів, програм перевірки правопису і таке інше). Крім того, ще на 4% проєктів були виявлені посилання на спеціалізовані лінгвістичні ресурси.

Не набагато краща ситуація з довідковими сервісами. У вигляді посилань на спеціалізовані сайти вони наявні на 10% проєктів. Було виявлено 17 власних довідкових ресурсів: 3 словники, 6 довідників та 8 атласів. Більшість із наявних проєктів розробляються в рамках проєктів регіональних порталів,

отже і присвячені, переважно, регіональній тематичці.

Навчальні та ігрові сервіси на українських бібліотечних сайтах представлені наступним чином. На 15% із проаналізованих сайтів бібліотек для дітей та юнацтва є онлайнвікторини. Інтерактивні ігри наявні на одному сайті – Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва. Ще на трьох сайтах для дітей та юнацтва (15%) є посилання на спеціалізовані ресурси. Віртуальні навчальні курси мають 3 сайти (3% від загальної кількості проаналізованих сайтів та 5% від кількості сайтів для дітей та юнацтва). Два з цих курсів є програмами дистанційного навчання (у текстовому форматі), третій проєкт – це віртуальний мультимедійний курс англійської мови, представлений на сайті Тернопільської обласної дитячої бібліотеки. Крім того, є окремі спроби представлення бібліотечнознавчих лекцій (про це ще буде сказано далі), але на рівень навчального курсу, а ні по формі, а ні по змісту жодна з цих спроб претендувати не може. Ще 7% сайтів пропонують посилання на зовнішні навчальні ресурси.

Інтерактивних магазинів та, тим більше, аукціонів у традиційному для цієї форми сервісу вигляді на веб-сайтах бібліотек України поки немає. Варто відзначити проєкт Міжнародного бібліотечно-інформаційного центру МАУП, але купити книжку

в рамках цього проєкту не можна, можна лише подивитись, які книги наявні у продажу в цій організації. Саме інтерактивні магазини займають одне з провідних місць на сайтах західних бібліотек. Але тут проблема, на нашу думку, не в українських бібліотеках, а у специфіці українського сегмента інтернету взагалі. На жаль, е-комерція в Україні тільки починає зароджуватись, дуже складно сьогодні створити в українській частині інтернету такий проєкт, який не стане збитковим. Тут і проблеми українського менталітету, і мала довіра пересічних людей до інтернет-технологій, і недостатня купівельна спроможність громадян, і нерішучість українських банків щодо подібних проєктів, і ще дуже багато факторів. Створення в Україні потужного ринку е-комерції потребує значних фінансових вкладень, а отже, вітчизняним бібліотекам ще занадто рано думати про створення власних інтернет-магазинів. Лишається сподіватись, що ситуація скоро зміниться, й українські бібліотеки зможуть заробляти на власних сайтах так, як це роблять їхні західні колеги. Вітчизняні бібліотеки вже почали робити перші кроки у цьому напрямку. Спостерігається, наприклад, тенденція щодо популяризації створення проєктів з електронної достав-

ки документів (ЕДД), коли користувач може через інтернет зробити замовлення, звичайним способом (через відділення банку) оплатити виконання цього замовлення й отримати необхідний йому документ знов-таки через інтернет. Звісно, ЕДД – це ще не е-торгівля, але саме такі проекти здатні змінити ставлення і користувачів, і бібліотек до інтернету як каналу торгівлі. Сьогодні реклама проектів ЕДД наявна на сайтах 6 бібліотек.

Телеконференцій на сайтах українських бібліотек також не було знайдено. На жаль, наукова комунікація в Інтернеті ще не є популярною в Україні. На сайтах західних бібліотек і навіть у Росії ця форма сервісу вже давно відома й активно використовується, Україна поки в цьому плані відстає.

Серед проаналізованих проектів було знайдено два таких, які мають у своєму арсеналі чати – це сайти Білоцерківської ЦБС та Центральної бібліотеки для дітей м. Миколаєва. Зрозуміло, що в обох випадках використовуються зовнішні розробки, адже бібліотеці створити чат не так легко. Віддача від використання чата може бути досить великою. Бібліотеки могли б використовувати чати як в індивідуальному обслуговуванні, так і у масовій роботі. Онлайн-ві консультації, віртуальне навчання, бесіди з відомими особистостями, «гарячі лінії», бібліотечні наради по обміну досвідом – ось лише декілька прикладів можливого використання чатів бібліотеками. Дуже цікаво використовує форму чата Бібліотека Конгресу США. За допомогою створеного проекту «Chat with a Librarian» (<http://www.loc.gov/rr/askalib/>) зареєстровані користувачі мають змогу в певний виділений для цього час спілкуватись з директором Бібліотеки Конгресу та задавати йому питання, які їх цікавлять, – така собі «гаряча лінія», яка регулярно проводиться адміністрацією Бібліотеки для користувачів. Створювати та адмініструвати чати не дуже легко, але справді варто.

І щодо форумів. Саме за допомогою форумів бібліотеки можуть якнайкраще налагодити зворотній зв'язок із відвідувачами своїх сайтів. Було б помилкою вважати, що українські бібліотеки зовсім не користуються цією формою ОБС, але сказати, що на українських бібліотечних сайтах добре налагоджений зворотній зв'язок із відвідувачами теж не можна. Більшість проаналізованих сайтів не мають навіть гостьових книг, де користувач зміг би залишити свої побажання, скарги та пропозиції. Гостьові книги і віртуальні довідкові служби проаналізуємо нижче, а поки наведемо статистику щодо класичних реалізацій цієї форми сервісу. Майже 7% проаналізованих сайтів мають у

своєму складі класичний вид форуму, де користувачі мають змогу обговорювати між собою та з адміністраторами сервісу питання, які їх цікавлять, можуть висловлювати свої думки з того чи іншого питання, ініціювати нові теми для обговорення, запитувати й відповідати на запитання інших.

Дієвий зворотній зв'язок із користувачами можна реалізувати не лише за допомогою форумів. Не менш цікаві можливості надають інтерактивні опитування. Опитування проводяться сьогодні менш ніж на 6% сайтів українських бібліотек. Зазвичай роблять розгорнуті системи опитувань по різних питаннях. Наприклад, у проаналізованих проєктах це були питання про дизайн сайта, про зручність режиму роботи бібліотеки, про відношення до популярних творів друку, кіно тощо. Результати опитувань доступні для перегляду всіма користувачами сайта, що додатково підвищує інформаційне наповнення проєктів та розширює тематику представленої інформації.

Аналіз сервісних ресурсів бібліотечних веб-сайтів

Проаналізуємо тепер сервісні ресурси українських сайтів, тобто ті, які створюються для допомоги користувачам у їхній бібліотечній роботі. Це й інформація про бібліотеку та бібліотечну інфраструктуру, й відомості про сайт, споріднені сайти та інтернет в цілому, й краєзнавча інформація. Дуже важливо розробити на сайті дієвий інструментарій для допомоги користувачам, це значно полегшить їхню роботу і вкрай позитивно вплине на їхнє ставлення як до конкретного проєкту, так і до бібліотеки в цілому. Для розробки сервісних ресурсів дуже важливо чітко усвідомити, для кого і для чого створюється проєкт, хто буде його потенційними користувачами, які завдання ставить перед собою бібліотека, створюючи конкретний інтернет-проєкт.

На що всі бібліотечні сайти багаті, так це на інформацію про себе. Бібліотеки люблять і вміють розповідати про свої установи. У тому чи іншому вигляді інформація про бібліотеку, її основні послуги, режим роботи, адресу і таке інше наявна на 96% проаналізованих сайтах.

Інша ситуація з поданням інформації про історію бібліотеки. Якщо про свою діяльність розповідають майже всі бібліотеки, то історичні дані щодо власних установ подають не всі. Питання про те, кому потрібна така інформація та чи потрібна вона на сайті взагалі, досить неоднозначне. Коли мова йде про установу з багаторічною і тим більш багатовіковою історією, історичні довідки, звісно, потрібні, але існує багато бібліотек, які працюють

лише десяток-другий років і не зможуть розповісти про своє минуле чогось особливо цікавого для користувачів, може їм і не варто перевантажувати сайти малоцікавими історичними подробицями. Залишимо це питання відкритим і наведемо лише цифри: 65% проаналізованих сайтів містять сторінки з історією бібліотеки, ще 5% подають історичні відомості разом із загальною інформацією про бібліотеку, інші бібліотеки не висвітлюють власну історію на своїх сайтах взагалі.

Відсутність історичних даних на сайтах, можливо, і не є недоліком, але відсутність новин бібліотеки – це вже явний мінус. Не останньою функцією офіційного сайту установи, і зокрема, сайту бібліотеки, є оперативне інформування користувачів про все те нове, що в цій установі відбувається. Починаючи від програм заходів і цікавих книжкових надходжень і закінчуючи елементарними попередженнями про відсутність у бібліотечних приміщеннях опалення у холодну пору року, – все, що так чи інакше може стати у нагоді людині, яка планує прийти до бібліотеки, має бути відображене на бібліотечному сайті. Цей, здавалося б, дуже простий сервіс на практиці виявляється одним із найкорисніших. На сайтах українських бібліотек розробка цього сервісу є поширеною, а ось підтримка іноді страждає. Повноцінні канали новин розроблені на 50% проєктів, ще на 12% новини подаються, але приховані десь далеко в ієрархії, там, де відвідувач навряд буде їх шукати. З метою виявлення позитивної або негативної динаміки у розвитку українського бібліотечного сегмента інтернету дане дослідження проводилось у два етапи з інтервалом у півроку (відповідно у квітні та вересні 2004 р.): на першому етапі робився «зліпок» сайту, а на другому він сканувався спеціальними програмними засобами на наявність нових файлів або нових версій старих файлів. Щодо електронних каталогів, одразу було зроблено припущення, що принаймні їх бібліотеки регулярно поповнюють, тому динаміка зростання БД не відстежувалася. Оновлюваність бібліотечних проєктів виявилася гіршою, ніж очікувалося. По-перше, 28% сайтів не оновлюються вже більше року і для того, щоб виявити це, не потрібно навіть спеціальних програмних засобів, оскільки на сторінках вказані дати останнього оновлення (які іноді сягають 1999 року). Ще 17% не відновлювалися принаймні півроку, що було встановлено спеціальними програмними засобами. Інші 11% сайтів за ці півроку встигли докорінним чином змінити свій дизайн, оновити велику частку свого змісту або навіть переїхати на

нову адресу. До них же відносимо і ті проєкти, які були створені за ці півроку, маючи сподівання, що принаймні одразу після створення у розробників є натхнення оновлювати їх. Решту 44% проєктів оновлюються більш-менш регулярно, живуть порівняно активним життям, але об'єктивно не можуть бути віднесені до категорії тих, які тримають своїх відвідувачів на «інформаційному вістрі».

Проаналізуємо використання ще одного виду відомостей про бібліотеку – сторінок відділів бібліотеки. Для бібліотечного сайту розділ цей дуже корисний, адже користувачеві не стільки цікава навіть загальна інформація про бібліотеку, скільки інформація про окремі її відділи. Звісно, мається на увазі не просто список номерів телефонів і прізвищ завідувачів відділів, а змістовна розповідь про призначення кожного окремого відділу, його місце у загальній системі обслуговування та корисність для кінцевого користувача. У процесі аналізу було виявлено, що сторінки відділів створені на 50% сайтів. На 33% сайтів інформація про відділи подається у форматі «відділ – сторінка», ще на 17% – у форматі «всі відділи на одній сторінці», 6% сайтів містять віртуальні тури та екскурсії по бібліотеці (причому сторінки відділів і тури розробляються частіше всього незалежно одне від одного). Відповідно, інша частина проаналізованих сайтів не містить детальної інформації про бібліотечні відділи взагалі.

Ще рідше створюються сторінки співробітників бібліотеки, які б включали окрім списків з телефонами описову інформацію. Рекламу потребує не лише фонд, а й співробітники, саме це має змінити відношення пересічних платників податків до бібліотечних фахівців і відповідно позитивно вплинути на рівень їх фінансування. Сторінки з інформацією про співробітників створені на 13% проаналізованих сайтів, у тому числі на 8% сайтів подається інформація лише про директорів бібліотек та (у кращому випадку) їхніх заступників. Кількість проєктів, у яких такі сторінки виділені окремо, але крім прізвищ та номерів телефонів вони не містять ніякої корисної інформації, близько третини.

Українські бібліотеки сьогодні не розглядають власні сайти як джерело залучення кадрів. На сайті Національної бібліотеки України для дітей є сторінка «Запрошуємо на роботу», проте, крім слів «запрошуємо на роботу бібліотекарів з вищою освітою та керівників дитячих студій» та контактних телефонів, ця сторінка не містить ніякої інформації. Всі інші бібліотеки не надають на своїх сайтах ніякої інформації з цього питання взагалі.

Зупинимось тепер на тій групі сервісних ресурсів, які створені на допомогу у користуванні сайтом.

Кожен більш-менш об'ємний сайт повинен мати сторінку-карту, тобто сервіс, який би пропонував користувачам повний перелік (бажано з короткими анотаціями) всіх розділів та підрозділів проекту. Відсоток проаналізованих сайтів, які містять у своєму складі карти, дорівнює 25, але не можна сказати, що це мало. Вже говорилося, що серед проаналізованих проектів відсоток великих не дуже значний. Маленькому сайту карта не потрібна, орієнтуватись у 10–20 сторінках користувач цілком може і без неї. Тому висновок тут варто робити, лише аналізуючи необхідність цього сервісу (кількість та змістовну наповненість сторінок, розподіленість проекту, асортимент сервісів та ін.). Має значення тут і інший фактор – дизайнерське рішення сайта. Є такі проекти, які не мають карт, не зважаючи на те, що загальний обсяг проектів достатньо великий. Розробники пішли шляхом якомога більшого розширення основного меню, що дало змогу структурувати його так, що жоден елемент не сягає глибше третього рівня ієрархії. Оскільки основне меню доступне з будь-якої сторінки сайта, а всі його елементи оформлені у вигляді спливаючих меню, фактично виявляється, що відвідувач може перейти з однієї сторінки сайта на будь-яку іншу, тобто карта такому сайту не потрібна.

Тут же потрібно сказати і про функцію пошуку по сайту. Цей невеличкий сервіс може значно полегшити користувачам навігацію по складноструктурованому сайту. Функцію пошуку по сайту пропонують 16% проаналізованих бібліотечних сайтів. Розглядати доцільність такого сервісу тут потрібно в залежності від загального обсягу проекту, тобто діють ті ж правила, що й у описі доцільності створення карт сайтів.

Дуже важливим для успішної навігації по сайту є канал новин сайта. Повноцінні канали новин сайтів були знайдені на 6% проектів, ще 4% проектів подають ці новини разом із новинами установи.

Важливо налагодити дієвий зворотній зв'язок із тими, для кого сайт створено. Найпростішим та найефективнішим методом є створення гостьових книг сайтів, у яких відвідувачі могли б залишити власні пропозиції, скарги, побажання та подяки. Гостьові книги мають сьогодні 25% із проаналізованих сайтів, у декількох бібліотек гостьові книги в стадії розробки. Але навіть наявні гостьові книги не завжди використовуються за призначенням.

Так, наприклад, на декількох сайтах була виявлена практика звернення користувачів за довідками через гостьову книгу. Але якщо бібліотека бажає надавати довідки відвідувачам свого сайта, напевно, краще було б створити для цього окремий сервіс. Технічно це зробити не важко, просто розділити один сервіс на два, один із них назвати віртуальною довідковою службою і надавати там довідки, а інший залишити гостьовою книгою і використовувати за призначенням, вказавши, що в рамках даного сервісу довідки не надаються (як це зроблено, наприклад, на сайті Рівненської державної обласної бібліотеки). Якщо ж бібліотека не бажає надавати віртуальні довідки (наприклад, якщо довідково-бібліографічний відділ не справляється з напливом віртуальних запитів), тому краще було б вивісити попередження для користувачів, щоб вони не чекали марно відповідей на свої запити.

Віртуальні довідкові служби, які б задовільно функціонували, були наочними та містили фонд виконаних довідок, виявлені на 8% сайтів, ще 2% сайтів надають довідки електронною поштою. Цікавим вважаємо проект наукової бібліотеки Донецького національного університету, де довідкова служба функціонує по ICQ. Тобто користувач може миттєво зв'язатись з бібліотекою й у режимі реального часу отримати відповідь на свій запит.

Такі сервіси, як електронний каталог бібліотеки, віртуальна довідкова служба, форуми і таке інше, мають супроводжуватись пояснювальною інформацією щодо правил їх використання, що значно спрощує для користувачів роботу із сайтом. Вище вже говорилося, наскільки поширеним є надання пояснювальної інформації щодо використання електронних каталогів – 29% сайтів містять електронні каталоги, які супроводжуються інструкціями по використанню. Звісно, потребують інструкцій й деякі інші сервіси сайта. 31% сайтів містить роз'яснення по роботі принаймні з якимось сервісом.

Незайвим було б розміщення на бібліотечних сайтах сторінок на допомогу недосвідченим користувачам інтернету. Відзначити тут можна два приклади із сайтів обласних дитячих бібліотек: тернопільської та херсонської. У першому випадку пропонується інтерактивна система для навчання роботі з веб-браузером, у другому – серія оглядових лекцій по роботі з інтернетом для початківців різного віку. Звісно, особливо потрібні такі ресурси на сайтах дитячих та юнацьких бібліотек, проте є деяка інформація, яку б не завадило опублікувати і на сайтах бібліотек для дорослих. Прикладом можуть бути правила безпеки в інтернеті, тобто де-

які основні принципи, за допомогою яких користувач інтернету може убезпечити, свій комп'ютер від можливих проблем. Де, як і кому можна залишати свої координати, які найбільш типові неприємності можуть очікувати користувачів, які профілактичні заходи потрібно вживати, та що робити у випадку виникнення проблем, як розпочинати роботу в інтернеті, щоб проблема окремого користувача не стала загальною проблемою, до кого чи до чого звертатись та кому скаржитись – все це могло б бути дуже корисним для користувачів, чий досвід роботи в інтернеті не є великим. Подібна інформація була зафіксована лише на сайті Національної бібліотеки України для дітей.

Українські сайти небагаті також і на навчальні матеріали з бібліотечно-бібліографічної тематики. Цілком логічним було б розмістити на бібліотечному сайті базову інформацію, яка б допомогла недосвідченим користувачам та заощадила робочий час бібліотечних консультантів. Результати аналізу свідчать про недостатню увагу бібліотек України до такої форми бібліотечного навчання. Короткі навчальні матеріали були знайдені на 5% сайтів.

Сайт бібліотеки потрібен не лише читачам, а й колегам-бібліотекарям. Причому це дві абсолютно різні категорії відвідувачів із різними інформаційними потребами, тому потрібно чітко розмежувати розділи для читачів та для фахівців. Основний зміст сайту створюється для обох цих категорій, але деяку інформацію краще приховати за посиланням «Для фахівців». Спеціалізовані розділи для бібліотекарів у тому чи іншому вигляді були виявлені на 17% проаналізованих проектів, у тому числі на 12% проектів у ці розділи була виділена саме та інформація, яка там повинна бути (тобто не було спеціальної фахової інформації поза межами створеного розділу, та створений розділ не містив інформації, яка може стати у нагоді звичайному користувачеві).

Треба згадати про ті проекти, які підтримуються бібліотеками. У переважній більшості це краєзнавчі проекти – «регіональні портали», як називають їх самі бібліотеки. Відомості про регіон (район, місто, область), який представляє бібліотека, подаються на 29% із проаналізованих проектів, у тому числі на 23% краєзнавча інформація групується в межах окремих розділів.

Аналіз дизайну

та графічного оформлення проектів

У проаналізованому сегменті були знайдені приклади всіх рівнів дизайнерської майстерності: від найпростіших веб-сторінок, створених за допомо-

гою програми Microsoft Word до зразків професійного веб-дизайну комерційного рівня. Деякі сайти (приблизно 5%) підписані спеціалізованими дизайнер-агенціями, деякі створюють організації, яким підпорядковані бібліотеки, є розроблені студентами, знайомими з основами веб-дизайну, інші створюються самими бібліотеками. Різний рівень досвіду – різний рівень якості. Але навіть недосвідченість у веб-дизайні не виправдовує деяких грубих помилок. Можна приймати різні рішення щодо дизайну, але слід пам'ятати, що сайт має бути доступним всім, незалежно від апаратної платформи. Була виявлена характерна помилка для сайтів бібліотек України – непристосованість до відображення на моніторах з іншою розділовою здатністю, ніж та, яка стоїть на моніторі комп'ютера, на якому проект розроблявся. В основному, це стосується непристосованості до розділової здатності 800x600 пік., хоча є і протилежні випадки – коли сайт виглядає набагато гірше, якщо встановити здатність 1024x768 пік. Відсоток користувачів, які виставляють на своїх моніторах інші рівні здатності досить невеликий, тому вигляд сайтів на здатностях 640x480, 1280x1024 та ін. хоча і розглядався, але не приймався за обов'язкову вимогу. Серйозні проблеми (недоступність для перегляду певної частини змісту сайту: пунктів основного меню, рядків повних текстів тощо) при перегляді сайту на розділовій здатності 800x600 пік. були виявлені на 5% сайтів. Необачність, яка відсікає велику частку користувачів не припустима, особливо коли мова йде про бібліотеку, ресурси якої повинні бути доступні всім.

Якщо дизайни сайтів українських бібліотек можна оцінювати по-різному, то якість графічного змісту більшості проектів об'єктивно не можуть бути оцінені високо. Більше ніж половина проектів подають фото, на яких ледь-ледь вдається щось розгледіти. І справа тут не у марці сканера, на якому оцифровувалися фотографії, а у тому, що саме знімалося. Якщо є фотографія, яка має нормальну якість у паперовому вигляді, це далеко не завжди означає, що в інтернеті її можна експонувати. Відомо, що для фотографій, які експонуються в інтернеті, має докорінне значення, що саме на них зображено. Чим дрібніші деталі присутні на фото, тим важче її пристосувати до експонування в інтернеті. Це правило діє не лише по відношенню до паперових фото, які скануються (хоча тут це має подвійне значення, оскільки сканери теж погіршують якість відображення дрібних деталей). Розміри оригінальних цифрових фотографій теж мають значення. Тому ілюструвати сайти потрібно лише тими фото,

які для цього підходять якнайкраще. Не потрібно вибирати між тим, якісне фото розмістити на сайті чи маленьке за розміром, потрібно відбирати фото, сортуючи їх за показником придатності для експонування. Це перша масова помилка щодо фото, яка властива проаналізованим сайтам. Другою є відсутність прогресивної компресії фото. Для фотографій, які людина дивиться просто з диска свого комп'ютера, це не має суттєвого значення, але для фото, які завантажуються через інтернет – значення велике. І третє. Тексти завантажуються швидко, основний час завантаження у більшості випадків забирає саме графіка. Тому при публікації графічних даних в інтернеті не можна примушувати нікого дивитись ті графічні матеріали, які вони не замовляли. Якщо є фото великого розміру, і було прийнято рішення про те, що його варто експонувати на сайті, то краще зробити так зване «прев'ю» цього фото, тобто копію фото, зменшену до такого розміру, щоб воно миттєво завантажувалося через інтернет. По цьому «прев'ю» користувач завжди може визначитись, чи хоче він дивитись це у нормальному розмірі і нормальній якості. Це три типові помилки, які були виявлені при аналізі фото-матеріалів на бібліотечних сайтах.

Висновки

Було проведено прискіпливий і вимогливий аналіз 105 сайтів українських бібліотечних організацій. Якщо узагальнювати все сказане вище, потрібно вказати, що по кожному пункту ці проекти сьогодні є за що критикувати. Було виявлено багато позитивного, є окремі проблеми. Так, наприклад, варто відмітити загально низьку інтерактивність проаналізованих ресурсів, недостатню увагу до питань оновлення та підтримки сайтів, «розмазаність» цільової аудиторії проектів, низький рівень графічного оформлення інформації. Слід зауважити, що дане дослідження – це аналіз сайтів «золотої сотні» українських бібліотек, які намагаються йти шляхом інновацій, тому їх є за що критикувати і є за що поважати. До того ж, чим більший проект, тим більше в ньому можна знайти недоліків. Розмістити в інтернеті одну «вилізану» сторінку легше, ніж щоденною копійкою працею підтримувати громіздкий проект. Тому виділені у рамках даного дослідження недоліки – незначні вишукані на фоні великої кількості загальних переваг.

Додаток

Список проаналізованих проектів

1	Бібліотека Верховної Ради України (Київ)	http://www.rada.kiev.ua
2	Бібліотека Дніпропетровського державного університету	http://comsci.dsu.dp.ua/DSU/libraries/
3	«Бібліотека Дружби народів» – філіал № 14 ЦБС для дітей м. Севастополя	http://www.friendlib.iuf.net
4	Бібліотека Запорізького національного технічного університету	http://www.zntu.edu.ua/base/Lib/
5	Бібліотека Запорізької державної інженерної академії	http://library.zgia.zp.ua
6	Бібліотека Київського національного торгівельно-економічного університету	http://www.knteu.kiev.ua/libr/library/
7	Бібліотека Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка	http://lib.lgpu.lg.ua
8	Бібліотека Львівської богословської академії	http://library.ucu.edu.ua
9	Бібліотека Національного університету кораблебудування ім. Адмірала Макарова	http://www.usmtu.edu.ua/divisions/library/
10	Бібліотека Національного фармацевтичного університету	http://www.ukrfa.kharkov.ua/cyr/library.htm
11	Бібліотека Національної академії державного управління при Президентові України	http://www.academy.kiev.ua/library/
12	Бібліотека Сумського державного університету	http://www.sumdu.edu.ua/pages/library/
13	Бібліотека Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка	http://www.tspu.edu.ua/php/labrary/
14	Бібліотека Української інженерно-педагогічної академії	http://www.uipa-kharkov.nm.ru/bibl/
15	Білоцерківська міська централізована бібліотечна система	http://www.biblioteka.com.ua
16	Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва	http://www.library.vinnitsa.com
17	Волинська обласна бібліотека для юнацтва	http://www.vollibr.iatp.org.ua
18	Волинська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олени Пчілки	http://libr.fk.lutsk.ua
19	Володимирецька ЦБС публічно-шкільних бібліотек	http://libr.rv.ua/volodymirec/
20	Державна бібліотека України для юнацтва	http://www.4uth.gov.ua
21	Державна наукова медична бібліотека	http://www.library.gov.ua

- 22 Державна науково-педагогічна бібліотека
ім. В. О. Сухомлинського <http://www.library.edu-ua.net>
- 23 Державна науково-технічна бібліотека України <http://www.gntb.n-t.org>
- 24 Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека <http://www.lib.dp.ua>
- 25 Дніпропетровська центральна міська бібліотека <http://www.library.dp.ua>
- 26 Донецька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Н. К. Крупської <http://www.library.donetsk.ua>
- 27 Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва <http://zodub.iatp.org.ua>
- 28 Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека <http://www.biblioteka.uz.ua>
- 29 Заліщанська ЦБС <http://zal-library.narod.ru>
- 30 Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. І. Франка <http://www.iflib.iatp.org.ua>
- 31 Інформаційно-бібліотечний центр Харківської державної
зооветеринарної академії <http://zoovet.kharkov.ua/rus/ilc/libr/>
- 32 Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва
ім. О. М. Бойченка <http://lib.kr.ua>
- 33 Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Д. І. Чижевського <http://www.library.kr.ua>
- 34 Книжкова палата України <http://www.ukrbook.net>
- 35 Краматорська міська бібліотека ім. М. Горького <http://www.lib-krm.org>
- 36 Кримська республіканська універсальна наукова бібліотека
ім. І. Я. Франка <http://www.franko.crimea.ua>
- 37 Луганська обласна бібліотека для юнацтва <http://www.lyl.iatp.org.ua>
- 38 Луганська обласна універсальна наукова бібліотека
ім. О. М. Горького <http://www.library.lg.ua>
- 39 Луганська обласна дитяча бібліотека <http://lep.lg.ua/~lodb/>
- 40 Львівська державна обласна бібліотека для дітей <http://lodb.org.ua>
- 41 Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України <http://www.lsl.lviv.ua>
- 42 Міжнародний бібліотечно-інформаційний центр МАУП <http://library.hl.ru>
- 43 Миколаївська науково-педагогічна бібліотека <http://www.library.mk.ua>
- 44 Наукова бібліотека Донецького національного університету <http://library.dongu.donetsk.ua>
- 45 Наукова бібліотека Запорізького державного університету <http://library.zsu.zp.ua>
- 46 Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського
національного університету імені Тараса Шевченка <http://lib-gw.univ.kiev.ua>
- 47 Наукова бібліотека Інституту біології
південних морів НАН України <http://www.ibss.iuf.net/biblio/biblio.html>
- 48 Наукова бібліотека Львівського національного університету
ім. Івана Франка <http://www.franko.lviv.ua/library/>
- 49 Наукова бібліотека Національного аграрного університету <http://library.nauu.kiev.ua:8080/>
- 50 Наукова бібліотека Національного університету
«Києво-Могилянська академія» <http://www.library.ukma.kiev.ua>
- 51 Наукова бібліотека Одеського національного університету
ім. І. І. Мечникова <http://libonu.od.ua>
- 52 Наукова бібліотека Східноукраїнського національного
університету ім. В. Даля <http://www.library.snu.edu.ua>
- 53 Наукова бібліотека Таврійського національного університету
ім. В. І. Вернадського <http://abris.crimea.ua>
- 54 Наукова бібліотека Фізико-технічного інституту
низьких температур НАН України http://www.ilt.kharkov.ua/bvi/structure/library_r/libr.html
- 55 Науково-бібліотечний центр Інституту експериментальної
та клінічної ветеринарної медицини <http://vet.kharkov.ua>
- 56 Науково-технічна бібліотека Вінницького національного
технічного університету <http://lib.vstu.vinnica.ua>
- 57 Науково-технічна бібліотека Головної астрономічної
обсерваторії НАН України <http://www.mao.kiev.ua/library.html>
- 58 Науково-технічна бібліотека Донецького національного
технічного університету <http://donntu.edu.ua/library-web/>
- 59 Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного
технічного університету України «Київський політехнічний
університет» <http://library.ntu-kpi.kiev.ua>
- 60 Науково-технічна бібліотека Національного університету
харчових технологій <http://library.nuft.kiev.ua>

61	Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету «Харківський політехнічний університет»	http://www.kpi.kharkov.ua/library/
62	Наукова бібліотека Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя	http://library.tu.edu.te.ua
63	Науково-технічна бібліотека Харківського національного автомобільно-дорожнього університету	http://www.khadi.kharkov.ua/library/
64	Національна бібліотека України для дітей	http://www.chl.kiev.ua
65	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського	http://www.nbu.gov.ua
66	Національна парламентська бібліотека України	http://www.nplu.kiev.ua
67	Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького	http://www.ognb.odessa.ua
68	Публічна бібліотека ім. Лесі Українки	http://lucl.lucl.kiev.ua
69	Радивілівська централізована система публічно-шкільних бібліотек	http://rad.rv.ua
70	Рівненська державна обласна бібліотека	http://libr.rv.ua
71	Рівненська обласна бібліотека для юнацтва	http://www.molody.ukrwest.net
72	Севастопольська центральна бібліотека ім. Л. М. Толстого	http://www.sevtolib.iuf.net
73	Сільська бібліотека с. Антонівка Володимирецького району	http://libr.rv.ua/volodymirec/antonivka/
74	Сільська бібліотека с. Городець Володимирецького району	http://libr.rv.ua/volodymirec/gorodec/
75	Сільська бібліотека с. Каноничі Володимирецького району	http://libr.rv.ua/volodymirec/kanonichi/
76	Система бібліотек для дітей м. Дніпропетровська	http://www.childlib.dp.ua
77	Сумська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської	http://sumylib.iatp.org.ua
78	Тернопільська обласна бібліотека для дітей	http://www.chbibl.iatp.org.ua
79	Тернопільська обласна бібліотека для молоді	http://www.yl.edu.te.ua
80	Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека	http://www.library.te.ua
81	Український інститут науково-технічної та економічної інформації	http://www.uintai.kiev.ua
82	Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка	http://korolenko.kharkov.com
83	Харківська обласна універсальна наукова бібліотека	http://www.library.kharkov.ua
84	Херсонська обласна бібліотека для дітей	http://www.library.kherson.ua
85	Херсонська обласна наукова медична бібліотека	http://khersonml.ukrbiz.net
86	Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гончара	http://www.lib.kherson.ua
87	Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва	http://oub.iatp.org.ua
88	Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського	http://www.ounb.km.ua
89	Центральна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка м. Києва	http://www.kyivlibs.org.ua/SHEV/800.html
90	Центральна бібліотека для дітей м. Миколаєва	http://www.kinder.mksat.net
91	Центральна бібліотека ім. В. Г. Короленка для дорослих ЦБС м. Маріуполя	http://home.mariupol.net/~library
92	Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва	http://www.niklib.com
93	Центральна бібліотека ім. М. О. Некрасова ЦБС Голосіївського району м. Києва	http://www.gcls.iatp.org.ua
94	ЦБС для дітей м. Севастополя	http://www.childlib.iuf.net
95	ЦБС м. Харцизька	http://hc.dn.ukrtelecom.ua/~biblio/
96	Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України	http://cgntb.h1.ru
97	Центральна наукова бібліотека Ужгородського національного університету	http://www.uzhgorod.ua/~library/
98	Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна	http://www-library.univer.kharkov.ua
99	Центральна публічна бібліотека м. Комсомольська	http://library-public.narod.ru
100	Черкаська обласна бібліотека для дітей	http://chodb-ck.iatp.org.ua
101	Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Т. Шевченка	http://library.ck.ua
102	Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка	http://hosted.sacura.net/library/
103	Чернігівська обласна бібліотека для дітей	http://www.ok.net.ua/ostrovskogo/
104	Чернігівська обласна науково-медична бібліотека	http://www.medlibrary.cn.relc.com
105	Чернігівська державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка	http://libkor.cg.ukrtel.net